

TRADIȚII ȘI OBICEIURI ÎN ZONA SATELOR AFECTATE DE MINERIT DIN JUDEȚUL GORJ

(Traditions and customs in the area of villages affected by mining in Gorj county)

Cornel Șomîcu¹

Abstract: By moving the villagers to the city or to other rural localities in Gorj, a drama and a major change in popular culture occurred. The world of these people, some of whom went abroad in the last decades, was no longer the same and the traditions, customs, even if they were preserved, were no longer the same. While we have to preserve what can be saved of the traditions and customs of the inhabitants of the mining area, a complex investigation by specialists is imperatively necessary, We think it is equally necessary to investigate this issue at the level of the new communities created by mining in the county or, if possible, over a wider area.

Keywords: mining, popular culture, folklore, traditions, customs

Motto:

„Fără îndoială că acest folclor, oricât ar cuprinde in el elemente de circulație universală, are individualitatea lui inefabilă și conține momente de mare poezie.”

(George Călinescu)

La sfârșitul primului deceniu al secolului trecut, profesorul Ovid Densușianu, filolog și folclorist recunoscut la nivel național, atrăgea atenția studenților de la Facultatea de Litere a Universității București asupra faptului că un popor „nu trăiește numai din ce moștenește, ci și din ce adaugă pe fiecare zi în sufletul lui”. În acest context, cercetătorul „trebuie să cuprindă în câmpul lui de observațiune și actualitatea și trecutul [...] pentru că nimic nu poate fi pătruns în toate tainele lui dacă e izolat în timp, ca și în spațiu. [...] nu trebuie să uităm că imaginația poporului nu rămâne inactivă, e stimulată mereu de ce se întâmplă în

¹ Drd., Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Tg. Mureș, Școala Doctorală de Litere, Științe Umaniste și Aplicate.

anumite împrejurări”². Deși lucrurile s-au mai schimbat, în sensul că poporul român se identifică tot mai mult cu ”bejania” din diverse motive, observațiile savantului rămân în mare parte valabile.

Densușianu teoretiza cele două viziuni referitoare la perspectivele și, implicit, metodologiile care pot fi folosite în studiul culturilor tradiționale. Prima dintre acestea privește cultura tradițională și mijloacele prin care aceasta funcționează sub zodia ”supraviețuirii” – forme, imagini, sensuri, structuri rituale prezente în sistemul activ al culturilor orale, ale unui popor sau ale unor grupuri de popoare, fragmente considerate, adesea, anacronice, față de solicitările lumii moderne. Din această perspectivă, culegerea, publicarea, conservarea fenomenelor se fac sub presiunea „etnologiei de urgență” cu misiunea specială de salvare a formelor de expresie a folclorului, reprezentative pentru creativitatea umană, care sunt pe cale de a intra în fondul pasiv. Tocmai din această perspectivă, cei care se ocupă cu acest tip de activitate pot fi socotiți niște ”eroi” și merită toată aprecierea noastră. În zona minieră din județul Gorj, ca un exemplu, este nevoie de o asemenea intervenție pentru a salva ce se mai poate din zestrea etnologică a regiunii. Din rațiuni economice, autoritățile din ultimele decenii au ignorat voit sau întâmplător elemente fundamentale de patrimoniu cultural material și imaterial aparținând zonei miniere, pierderi ireparabile la acest moment.

Toate elementele de patrimoniu imaterial ajunse până la noi se suprapun imperativelor privind condiția rostului omului pe pământ: ”sădirea unui pom, construirea unei case și nașterea unui copil”. Țăranii gorjeni se achitau de aceste obligații ca o condiție fundamentală a trecerii prin viață. Din păcate, în noile habitaturi a fost greu de sădit un pom într-un pământ nefavorabil, casa a fost construită de minerit după o tipologie standard iar copiii acelor vremuri au ales la maturitate, într-un procent important dintre ei, o altă țară și o altă cultură pentru o viață mai bună.

„O viață fără sărbătoare este ca un drum lung fără hanuri”, spunea acum aproape două milenii și jumătate Democrit, c.460 – c. 370 î. Hr., filozof grec.³ Am putea spune că de secole viața omului se desfășoară între sărbători și evenimente tragice, deopotrivă de importante și, realizăm cu toții, inevitabile. Coeziunea unei comunități, nu doar în spațiul românesc, este dată și de interacțiunea dintre membrii cu prilejul unor evenimente importante calendaristice sau fundamentale ale vieții.

Ne întemeiem demersul nostru documentar pe ideea că elementele de civilizație și cultură care ne-au însoțit evoluția nu trebuie să dispară mai ales datorită unor împrejurări vitrege. Tradițiile și obiceiurile sunt elemente de cultură națională pe care avem datoria să le păstrăm și să le ducem mai departe. În contextul temei noastre, a păstrării identității unor localități afectate de minerit uneori până la dispariție, elementele de istorie și geografie locală, de tradiții strămoșești, trebuie cunoscute pentru conturarea și afirmarea unei identități locale

² Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național, Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, *Patrimoniul Cultural Imaterial din România*, Repertoriu I, pag. 3

³ <https://ziarullumina.ro/opinii/repere-si-idei/dragobete-fratele-geaman-al-lui-valentin-141758.html>

sau regionale, un ”pașaport” care să ne permită să ne regăsim la locul potrivit în rândul celorlalte comunități europene.

Tradițiile și obiceiurile strămoșești ale unui popor constituie cartea de vizită a națiunii respective. Exprimată în cele mai diverse forme, creația populară românească este caracterizată de autenticitate și ingeniozitate, o trăsătură aparte fiind puternica ei unitate, care nu exclude însă o mare varietate de manifestări în arhitectura populară, port, țesut, olărit, prelucrarea lemnului, metalului, pieilor, pictura icoanelor etc.

Drama locuitorilor satelor din zona minieră poate fi regăsită în versurile contemporane ale profesorului pensionar Dumitru Rătezanu, printre ultimii plecați din satul Găleșoia, demolat între timp din cauza lucrărilor miniere: ”Se stinge satul, se strămută/Lăsând în urma lui durere/Dar, niciodată nu îl uită/Toți cei plecați fără de vrere!”⁴

Integrarea europeană a românilor, oficializată după aderarea la Uniunea Europeană în 2007, ar trebui să presupună salvarea patrimoniului cultural popular românesc. Tudor Sălăgean-Muzeului Transilvaniei din Cluj-Napoca- a lansat recent o dezbatere interesantă privind deosebirile rural/urban din domeniul etnografic:” Din păcate, în România, atunci când vorbim de etnografie, etnologie, folclor, ne-am obișnuit să ne gândim doar la mediul rural, ceea ce nu este foarte bine. Pentru că dacă ne uităm de exemplu pe lista elementelor de patrimoniu imaterial incluse în patrimoniul UNESCO, în Europa, vedem că cel puțin jumătate dintre acestea sunt elemente de tradiție urbană. Această preferință a noastră, a românilor pentru sat și pentru tradiția rurală datează abia de la începutul sec al XX-lea. Începuturile cu sămănătorismul și cu poporanismul, au continuat cu gândirismul și tradiționalismul din perioada interbelică, care au deviat de multe ori și în direcții cu totul nedorite. Această orientare către rural, către țărănesc, către sat, către țăran a marcat practic întreaga literatură a sec al XX-lea. O mare parte a marilor opere realizate în acest secol se referă la țărani, la mediul țărănesc, la mediul rural. Este o direcție pe care n-o putem regăsi în mod necesar în perioadele mai vechi, în sec al XIX-lea sau înainte nu exista o asemenea preocupare pentru țărani și pentru sat. La un moment dat, aceste lucruri vor intra într-o schimbare și deja de destul de mult timp, societatea românească este una urbanizată, cu tradiții urbane care încep să se reconstituie și, în viitor, lucrurile vor lua o altă turnură.”⁵

În cazul localităților afectate de minerit vorbim de o civilizație rurală în mare parte dar cu elemente de originalitate importante. Până la urmă, țăranul din Găleșoia de odinioară nu se deosebea fundamental de cel din Runcurelul sau Timișeni, erau și vecini la câteva sate, existau tradiții și obiceiuri similare dar și altele care se deosebeau fundamental, erau specifice doar oamenilor din satul sau, uneori, cătunul respectiv. Sunt lucruri importante care s-au pierdut iremediabil în negura timpului dar și amintiri care rămân în tezaurul etnografic al Gorjului, mai

⁴ Gheorghe Popescu, Dumitru Cauc, Dumitru Rătezanu, *Timișeni-Gorj:satul ce se stinge!*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pag.3

⁵ <https://www.revistasinteza.ro/cea-mai-importanta-valoare-transmisa-de-satul-romanesc-este-sentimentul-comunitatii> accesată la 8 ianuarie 2023

ales dacă ele au fost consemnate cândva sau mai trăiesc martorii respective și pot fi reconstituite.

Ca să definim zona geografică care adăpostește cărbunile în zona Gorjului trebuie să ne luăm câteva repere. Încă din deceniul 1950-1960 s-au pus bazele unui uriaș bazin carbonifer în zona Rovinari care a cuprins treptat Prundul Mânăstirii, Jiul Sec și Plopișul din Bălăcești, Ogașul Despui, Valea lui Vulpe, Valea lui Lazăr și Valea Scoarței din Rovinari, Matca Roșiei, Matca Temișenilor, Matca Tismanei, Matca Găleșoaiei ca și dealurile: Cimpoaca, Tehomir și Pinoasa, laolaltă străbătute de râurile: Jiu, Jaleș și Tismana, deopotrivă, cu luncile și colinele Fărcășeștilor, Urdarilor, a celor din Sărdănești. ⁶ Dacă luăm ca reper decizia Guvernului din 1998 care a delimitat strict aria geografică a zonei miniere Motru-Rovinari, am avea localitățile: Cătunele, Motru, Glogova, Samarinești, Mătășari, Drăgotești, Călnic, Fărcășești, Urdari, Negomir, Ploșșoru, Bâlteni și Rovinari, ca unități administrativ-teritoriale în suprafață de 68.832 ha. ⁷

Autorii Cornel Bălosu și Nicolae Mihai remarcau în ultimii ani că poate unul dintre câștigurile evidente din ultima perioadă este renunțarea la abordările dihotomice. Se păstrează însă obișnuința de a înțelege cultura populară mai mult în relație cu „specificul național, ca formă imuabilă, ceea ce este complet greșit”. Ceea ce s-a păstrat, s-a transmis, demonstrează și o capacitate de adaptare/supraviețuire, depășire chiar a unor contexte istorice defavorizante. ”Opoziției prea strânse dintre rural și urban, așa cum o concepea, de exemplu, un Henry Stahl, îi putem opune un exemplu românesc foarte clar, cel al țăranilor mutați în perioada comunistă la oraș, care nu au devenit imediat nici orașeni cu pedigree, nici nu au rămas țărani autentici. (...)Cultura populară pare să ne fie ceva drag. Ne recunoaștem în manifestările ei, pe care, cel mai adesea, le identificăm cu peisajul lumii rurale, cu sărbătorile de Crăciun, Sfintele Paști, colinde, dar și produse gastronomice specifice. Suntem bucuroși de culoarea și larma care animă, din când în când, spațiile noastre urbane, atunci când se mai instalează un nou târg al meșterilor populari”.⁸

În ultimele decenii, interesul semenilor noștri s-a îndreptat mai ales spre obiceiurile folclorice. ”Obiceiurile sunt, fără îndoială, pentru cei care le privesc din afară, pitorești manifestări folclorice, mari spectacole. Dar, dincolo de aceasta, ele încifrează înțelesuri profunde asupra relațiilor omului cu lumea înconjurătoare, cu natura, asupra relațiilor interumane, asupra mersului normal al vieții sociale și asupra soluțiilor pe care, într-o evoluție de foarte multe ori milenară, omenirea le-a

⁶ Cornel Șomîcu, *Poiana-Rovinari, așezarea dispărută din cauza mineritului(VII)*, în VERTICAL, 12 februarie 2023/ <https://www.verticalonline.ro/poiana-rovinari-asezarea-disparuta-din-cauza-minerituluiivii>

⁷ Hotărârea nr. 193/1999 privind declararea zonei miniere Motru-Rovinari, județul Gorj, ca zonă defavorizată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 134 din 01 aprilie 1999

⁸ Cornel Bălosu, Nicolae Mihai, *Cultura populară la români, Context istoric și specific cultural*, Editura Universitaria, Craiova, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, pag. 11-12.

găsit pentru a face ca lucrurile să reîntre în normal atunci când rânduiala lumii a fost, dintr-o pricină sau alta, stricată.”⁹

În anul 1937 Mircea Eliade susținea ideea că folclorul este „un instrument de cunoaștere alături de cele pe care oamenii le-au dezvoltat în istorie”. În același timp, cunoașterea pe care o propune folclorul este de altă natură decât celelalte modalități epistemologice întâlnite, chiar și față de cele din arii culturale conexe, așa cum este filozofia culturii. „Și anume, credem că probleme în directă legătură cu omul, cu structura și limitele cunoștinței sale, pot fi lucrate până aproape de dezlegarea lor finală, pornind de la datele folclorice și etnografice. Cu alte cuvinte, nu șovăim să acordăm acestor manifestări ale „sufletului popular” sau ale așa-numitei „mentalități primitive” valoarea pe care o au majoritatea faptelor ce alcătuiesc experiența umană în genere.”¹⁰

Asistăm la un sistem complex de relații în cultura noastră tradițională. Obiceiurile pe care specialiștii le impart în calendaristice sau de peste an, împreună cu cele pe care le-au numit ale vieții de familie formează un sistem de complexe interrelații, în interiorul familiei, neamului, comunității mai mici sau mai mari.¹¹

În Gorjul rural de odinioară, obiceiul reluat în prezent acolo unde s-a putut după 1989, vorbim de reîntegrarea locuitorilor în obștea tradițională care funcționa pe lângă alte două instituții fundamentale: biserica și școala. Mai ales în Gorjul de sub munte, obștile locuitorilor au jucat un rol fundamental. Biserica a fost și rămâne locul central într-un sat, „un axis mundi al spațiului românesc, de unde și importanța pe care a avut-o în cadrul tradițiilor de întemeiere și hotărnicire a așezărilor”¹². Deloc întâmplător, în vechime casele sătenilor se grupau în jurul bisericii, care, fiind în centrul vetrei sătești și uneori preceda întemeierea așezării propriu-zise.

Potrivit celor ajunse până la noi, teritoriul satului întemeiat se delimita în funcție de nevoile obștii și devenea vatră a așezării, împrejurul căreia se trăgea o brazdă cu plugul cu doi boi – zice tradiția – spre a fi feriți de boli, mai ales de holeră și ciumă. Etnografia ne lămurește că uneori hotarele unui sat se întindeau până unde se auzea toaca de lemn a bisericii din mijlocul vetrei sătești. În zonele de deal și de munte, hotărnicirea unui sat se făcea, încă din vremile voievodale, pe înălțimile ce-l înconjurau și pe cursurile de ape.¹³

Avem deci acel sat al cărui spațiu era delimitat cosmic și geografic, cu locuințele sale, norme de viață și organizare, cu cultura și civilizația sa tradițională, într-un cadru etnic precis și unitar. Acesta se înconjura și cu un gard al țarinii, având o poartă păzită de „jitar”, care supraveghea țarina și intrările de pe teritoriul

⁹ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Univers, București, 1999, pag. 7

¹⁰ Mircea Eliade, *Folclorul ca instrument de cunoaștere*, în MIRCEA ELIADE, *INSULA LUI EUTHANASIUS*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 26

¹¹ Mihai Pop, *op.cit.*, pag. 8

¹² Pr. Nicolae Cojocaru, *Satul românesc, spațiu de cultură și permanentă*, în Ziarul Lumina, 28 august 2019

¹³ Gabriel C. Stegărescu, *Biserica din mijlocul câmpiei. Mărturia unui sat dispărut acum două secole*, în *Historia* <https://historia.ro/sectiune/travel/biserica-din-mijlocul-campiei-marturia-unui-sat-570204.html>, accesată la 22 decembrie 2022.

sătesc. Teritoriul era un bun al obștii și nu putea fi înstrăinat sau vândut unui locuitor din alt sat. El se administra după „obiceiul pământului”, care a avut, în Evul Mediu românesc, restricții severe în această privință. O singură posibilitate era totuși: vânzarea sau dăruirea unui teren unei persoane înrudite cu un locuitor al satului respectiv.

Important este să spunem că teritoriul satului vechi a fost considerat dintotdeauna un spațiu „curat” de viață pentru locuitorii săi, unde fiecare își alegea poziția pentru casă în funcție de teren, dar și de anumite influențe spirituale, faste și nefaste. Preocupările erau atât de înrădăcinate încât pentru fiecare sătean erau considerate locuri „sfinte”, cele de lângă izvoare, fântâni, pâraie, vâlcele, la întâlnituri de ape și poienile cu anumite plante, în special frâsinelul, bune atât pentru construirea de locuințe, cât și pentru desfășurarea vieții satului. Oamenii știau locuri nefaste, bântuite de strigoi și alte „duhuri rele”, pe hotarul satului, la poduri și în fundături, ori unde s-au întâmplat sinucideri, moarte de om și alte evenimente nefericite. Hotarul satului era nefast pentru amplasarea locuințelor, pentru somnul și odihna oamenilor; pe hotare se îngropau sinucigașii și bandiții; tot pe hotare se jura cu brazda în cap.¹⁴

Viața satului românesc a fost întotdeauna complexă. Găsim aici, indiferent de zonă și dimensiunile așezării, un univers de tradiții. Ca spațiu de viață comunitară, satul grupează în sine vetrele de locuit, casele, care la rândul lor reprezintă un mediu spiritual al familiei, marcat de rosturi, credințe și datini specifice.

Pare că nimic nu este la întâmplare în viața țaranului român. Datinile familiale și datinile satului sunt doi poli ai unei lumi de viață socială în care actele materiale și culturale stau sub semnul unor sensuri primordiale, pe care oamenii le trăiesc firesc, fără artificii, cu frumuseți emoționale, pe care le-au creat cu artă și poezie, le-au păstrat cu evlavie și s-au simțit cu ele plener și siguri pe matca strămoșească.

În fiecare sat, locuitorii săi trăiau laolaltă uniți prin legăturile de neam, dar și de obște, formând un neam mai mare, unde terenul în vechime se stăpânea în devălmășie (fiecare ținea din el cât avea de trebuință), iar ocupațiile tradiționale se desfășurau în comun prin participarea a două sau mai multe familii, chiar a obștii întregi, la șezători, clăci, lucrări edilitare, asocierea la formarea stânelor, la pășunat izlazurile, la muncile agricole și cele de industrie casnică: topitul, melițatul cânepii, la țesut, tors, „foșălatul” lânii (dărăcitul manual), „scărmănat” penele pentru perne ș.a.

Relațiile de înrudire au jucat la nivelul satului un rol primordial. Astfel, familia mică se compune din tată - mamă, soț - soție, bărbat - femeie/nevastă și copii, din unchi și mătușă, atât pentru fratele și sora tatălui, cât și pentru fratele și sora mamei. Mergând mai departe, în linie ascendentă, din bunic - moș, bunică - moașă sau străbunic - strămoș, străbunică - strămoașă, cu nepotul și nepoata, strănepotul și strănepoata. În relațiile cu unchii și mătușile, copiii sînt nepoți: nepot

¹⁴ Pr. Nicolae Cojocaru, *art. cit.*, pag. 2

și nepoată, ca și în relațiile cu bunicii și străbunicii. La același nivel, copiii între ei sînt veri: văr și vară, și, după gradul de înrudire, veri primari sau veri dulci, veri de frate sau de soră, sau veri II, III etc. Familiile înrudite prin alianță se încuscresc. Părinții tinerilor căsătoriți devin între ei cuscri: cuscru, cuscră, iar frații devin cumnați: cumnat, cumnată. Pentru mire și mireasă sunt socri, iar aceștia, față de ei, ginere și noră. Relațiile de nășie se denumesc prin nași: naș, nașă și fini: fin și fină. În sudul României însă fraților mai mari li se spune „nene”, iar surorilor mai mari „tață”. O diferență ierarhică se face însă între părinții mirelui și cei ai miresei, în timpul ceremonialului nunții. Părinții mirelui sînt socrii mari, iar cei ai miresei sînt socrii mici. Sistemul de reguli este exprimat prin obiceiuri și ceremonii, regăsite de noi în cîntecele ceremoniale, în proverbe și zicători și în alte texte ale literaturii orale.¹⁵

De asemenea, obiceiurile folclorice, în special cele calendaristice de iarnă, apoi cele familiale: cumetria, nunta, înmormântarea, sunt momente de reunire a obștii în cadrul aceluiași rost al datinei. Viața comunitară aici își are legile ei nescrise, potrivite cu specificul de neam și de loc, cu condițiile istorice de evoluție și de dezvoltare în timp, cu cultura și trăsăturile morale ale oamenilor care participă la ea. Acest fond de tradiție a marcat profund viața săteanului român de-a lungul veacurilor, iar relațiile intersătești s-au reflectat în gândirea sa, în modul de a le simți și trăi în diferite ipostaze de desfășurare.¹⁶

Satul, ca matrice românească, a reprezentat dintotdeauna obârșia ființială a tuturor fiilor săi și l-au purtat în conștiință cu valoare de simbol pentru toată viața. Străinătatea nu e în viața poporului rural, cum s-ar crede, peste mări și țări, ci începe chiar de la marginea satului. Satul vecin e străinătate, orașul mai depărtat devine în concepția poporului „neagră străinătate”.

Când din anumite motive omul nu mai putea sta în satul lui și pleca în lume, totul îi este străin, i se părea ostil. În afara unui climat comunitar și protector de acasă, înstrăinarea și răceala celor din jur îl cuprindeau cu dușmănie. Străin era oricine care nu era în satul lui, cu părinții, frații, surorile și toți cei dragi de acasă.¹⁷ Desigur, lucrurile s-au schimbat fundamental în ultimii ani când milioane de români și-au părăsit satele pentru a lua calea străinătății, devenită simbol al bunăstării materiale. Satele s-au depopulat într-un mod îngrijorător, unele fiind în prag de dispariție. Tinerii nu se mai întorc acasă și își întemeiază familii printre străini. Tradițiile și obiceiurile, acolo unde se mai păstrează, suferă modificări importante.

Este o dramă pe care o trăiește poporul român, silit să ia calea ”bejaniei” din rațiuni materiale. Paradisul satului gorjean s-a prăbușit în prima fază ca efect al industrializării și în a doua ca urmare a depopulării. Recursul la istorie, tezaurizarea a tot ce este valoros devine o datorie de onoare și un demers inestimabil pentru propășirea acestei nații.

¹⁵ Mihai Pop, *op.cit.*, pag. 25-26

¹⁶ Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români: studiu etnografic*, Editura Saeculum I.O., București, 2018, pag. 19

¹⁷ Pr. Nicolae Cojocaru, *art.cit.*, pag. 2

Poate și din acest motiv, considerăm plină de învățături observația făcută de Părintele Stăniloae¹⁸ în anul 1938, când afirma că trebuie: „să ne dezobișnuim de a mai considera pe țărani niște copii care nu înțeleg și nu se preocupă de nimic din ceea ce formează conținutul credinței și, prin urmare, îi putem purta cu vorbe goale spuse pe ton sentimental”.¹⁹ Cu toate acestea, nu știm ce se petrecea în mintea și inima țaranului căzut în genunchi, la rugăciune. Știm însă că permanentul său contact cu natura, îl punea în directă cunoaștere constatatoare a măreției puterii creatoare a lui Dumnezeu. În județul Gorj, viața religioasă a țaranului, în care intră total poziția creștină, alături de tradițiile, credințele, obiceiurile și nu în ultimul rând sincretismele păgâno-creștine, nu poate fi neglijată. Tocmai de aceea ne propunem să identificăm specificul spiritual al spațiului rural – dat de manifestările stratului păgân originar și a elementului creștin adăugat – din această zonă a Olteniei, plecând de la imaginarul unei vieți spirituale complexe.

În „Amurgul gândurilor”, Emil Cioran spunea că „Omul este drumul cel mai scurt între viață și moarte.”²⁰ Nu suntem în măsura să putem să estimăm această distanță, știm doar că tradițiile și obiceiurile, bagajul cultural complex al relațiilor interumane, ne ajută să parcurgem lin acel drum și să lăsăm, în măsura posibilităților și al relevanței fiecăruia, câte ceva moștenire generațiilor următoare.

Poate ca o concluzie a celor scrise până aici, gorjeanul are o bucurie de a trăi unică și se zguduie pământul când intră în horă la o nuntă sau o sărbătoare oarecare. ”Nicăieri nu se cântă și nu se petrece în țară așa de pasional ca în acele locuri, și nu se dăruie omul beției clipei cu atâta frenezie până în ultimul-i nerv”, spunea Ion Conea.²¹

Știm astăzi că în Oltenia au funcționat timp de secole un ”calendar oficial”, recunoscut de stat și de biserică și un ”calendar popular”, până la începutul secolului trecut. Pe calendarul civil avem delimitări marcate de solstiții și echinocții, cât și de importante sărbători: Crăciunul, Anul Nou și Boboteaza la solstițiu de iarnă; Mucenicii pe stil vechi, Buna Vestire pe stil nou la Echinocțiul de primăvară; Eliseiul, Vartolomeu pe stil vechi, Sânzienele pe stil nou la solstițiu de iarnă; Sântămăria Mică, Ziua Crucii(Cârstovul Viilor) la echinocțiul de toamnă ș.a. Aici se suprapun calendare practice: agrar, pastoral, viticol ș.a.²²

Începutul anului agrar era legat de germinarea semințelor la început de primăvară. Potrivit calendarului agrar, existau două anotimpuri de bază: vara agrară și iarna agrară. Primul anotimp se desfășura între sărbătorile echinocțiului de primăvară(Mucenici, Buna Vestire) și sărbătorile echinocțiului de toamnă(Sântămăria Mică, Ziua Crucii),centrul fiind la Sânziene, solstițiu de vară.

¹⁸ Părintele Dumitru Stăniloae(1903-1983) este socotit cel mai mare teolog român și cel mai mare teolog ortodox al secolului al XX-lea.

¹⁹ Stăniloae Dumitru Pr. Prof., *Cultură și Duhovnicie (1937-1941)*, vol II, Ed. Basilica, București, 2012.pdf

²⁰ https://archive.org/stream/AmurgulGandurilor/Amurgul+Gandurilor_djvu.txt, accesat la 29 martie 2023

²¹ Apud Vasile Cărăbiș, *Istoria Gorjului*, Editis, București, 1995, pag. 12

²² Academia Română Institutul de Etnografie și Folclor ”C. Brăiloiu, , *Sărbători și obiceiuri, volumul I OLTENIA*, Editura Enciclopedică, București, 2001, pag. 239

Iarna agrară se întindea între echinocțiul de toamnă și echinocțiul de primăvară, centrul fiind la Crăciun, solstițiul de iarnă.²³

Calendarul pastoral cuprindea două anotimpuri: vara pastorală de la Sfântul Gheorghe (23 aprilie) la Sfântul Dumitru(26 octombrie); iarna pastorală de la Sfântul Dumitru la Sfântul Gheorghe. Miezul verii era marcat de Sfântul Ilie(20 iulie) iar cel al iernii Sânpetru de iarnă(15/16 ianuarie). De ce era important acest calendar?După obiceiurile pastorale, turmele ciobanilor sunt sterile vara și fertile iarna, în timp ce holdele sunt fertile vara și sterile iarna.²⁴

Despre calendarul viticol putem să spunem că avea tot două anotimpuri egale: vara fertilă între Trifonul Viilor(1 februarie) și până la Cârstovul Viilor(14 septembrie), adică de la primele semne de sevă la cules; iarna ascunsă, între aceleași două sărbători luate invers.²⁵

I.Tradiții calendaristice

Folcloristica a grupat obiceiurile și tradițiile calendaristice în patru cicluri care corespund celor patru anotimpuri:obiceiuri de primăvară, de vară, de toamnă și de iarnă. Se poate lua în calcul și o împărțire mai largă, două cicluri mari despărțite prin solstițiu de iarnă și prin solstițiu de vară.²⁶

Specialiștii vorbesc de obiceiuri calendaristice și de practici populare legate de date fixe din calendarul creștin: Sfântul Vasile (1 ianuarie) , Boboteaza (6 ianuarie) , Sfântul Ion (7 ianuarie) , Sfântul Trifon (1 februarie), Întâmpinarea Domnului (2 februarie), Mucenicii (9 martie), Bunavestire/Blagoveștenie (25 martie), Sfântul Gheorghe (23 aprilie), Sfântul Ioan de Vară – Sânzienele (24 iunie), Sânpetru de Vară (29 iunie), Sfântul Ilie (20 iulie), Sfântă Maria Mare (15 august), Sfânta Maria Mică(8 septembrie), Sfânta Paraschiva (14 octombrie), Sfântul Dumitru (26 octombrie), Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil (8 noiembrie), Sfântul Andrei (30 noiembrie), Sfântul Nicolae (6 decembrie), Ignatul (20 decembrie), Crăciunul (25 decembrie).²⁷

Lumii satului îi datorăm datinile, tradițiile și obiceiurile care au ajuns până la noi într-o călătorie care, uneori, a durat secole. De fapt sunt fragmente de viață, o succesiune de episoade care surprind de la elementele esențiale din viața omului-naștere, nunta și moartea-până la momentele anului legate de Sărbători religioase sau de anotimpuri. Pentru omul contemporan, cam asta e viața surprinsă în acest tezaur popular pe care trebuie să îl ducem mai departe.

Cei care ne vizitează țara remarcă faptul că românii păstrează o cultură populară relevantă, tradițiile și obiceiurile ocupând o parte esențială. Deloc

²³ Ibidem, pag. 240

²⁴ *Idem*

²⁵ *idem*

²⁶ Mihai Pop, *op.cit.*, pag. 42

²⁷ Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național, Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, *Patrimoniul Cultural Imaterial din România*, Repertoriu I, pag. 75

surprinzător dacă ne gândim că tradițiile exprimă viața omului, munca lui din timpul anului și diferitele lui ocupații, relațiile cu semenii și divinitatea. Gorjul încă mai propune sărbători populare caracterizate mai ales prin cântece, dansuri și poezie.²⁸

Cunoaștem faptul că viața țaranului român, pe lângă privațiuni și dificultăți, a fost dintotdeauna bogată în obiceiuri și tradiții. Deloc superficial, țaranul român a pus în obiceiuri și tradiții înțelesuri profunde, despre relațiile interumane și despre relațiile oamenilor cu natura.

În mare măsură, obiceiurile tradiționale românești le regăsim exprimate prin intermediul muzicii și coregrafiei dar și a gestului uman direct coroborat cu exprimări de mimică. Vorbim de fapte culturale complexe care ne organizează, ne marchează momente importante ale trecerii prin lume.

Specialiștii împart obiceiurile și tradițiile în două mari categorii, cele care marchează diferite evenimente ce se desfășoară de-a lungul anului și cele legate de momente importante din viața omului (naștere, căsătorie, moarte).

La prima categorie putem aminti sărbătorile religioase, cele legale, de muncă agricolă, de factori de mediu. Un loc important între obiceiurile religioase îl au cele specifice Sărbătorilor de Crăciun și Paște.²⁹

Folcloriștii numesc obiceiurile tradiționale în legătură cu nașterea, inițierea, căsătoria și moartea, obiceiuri sau rituri de trecere. Tradițiile și obiceiurile populare ale zonei sunt moștenite din străbuni, și sunt învățate și duse mai departe de persoanele tinere.

Specificitatea acestei zone de care ne ocupăm, cea a satelor afectate de minieră, este dată și de obiceiurile și tradițiile care sunt păstrate cu sfințenie din moși strămoși. Am reușit ca împreună cu profesorii Ion Mocioi, Gheorghe Nichifor, Dumitru Rătezeanu, Dumitru Cauc, Gheorghe Popescu, Gheorghe Gorun, Albinel Firescu, Adelin Ungureanu, Mircea Tutunaru, Claudiu Purdescu, anterior cu regretatul Mihail Pasere, să facem o primă hartă a tradițiilor și obiceiurilor din zona studiată. Am primit un sprijin important de la specialiștii Muzeului Județean "Alexandru Ștefulescu" Gorj, Serviciului Județean Gorj al Arhivelor Naționale și Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj. Ne putem baza pe contribuțiile istoriografice și publicistice ale lui Alexandru Doru Șerban, Vasile Cărăbiș, Grigore Pupăză, Victor Troacă, Pompiliu Ciolacu, Ion Elena ș.a.

Din nefericire, cele mai multe dintre acestea au devenit doar o simplă amintire prin dispariția satelor respective. Și din acest motiv considerăm demersul nostru ca unul benefic pentru salvarea memoriei localităților respective.

²⁸ Ion Dădălău, Nicolae Racoceanu, Matei Ioachim, *Mătășari-file de monografii*, Editura Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Tg-Jiu, 2010, pag. 61

²⁹ Mircea Tutunaru, Nicoleta Katalina Păuliș, *Sărbătorile de iarnă pe Valea Motrului-repere etnografice și folclorice*, Editura Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, Tg-Jiu. 2017, pag. 11

I.1. Datini, tradiții și obiceiuri populare românești de iarnă

Din punctul de vedere al tradițiilor și obiceiurilor, Iarna este cea mai frumoasă și așteptată perioadă în lumea satului. Practic este singurul anotimp din an în care principiul repaosului și al odihnei este la el acasă. În timp ce grâul germinează sub stratul mare de zăpadă, casele țăranilor, calde și primitive, se pregătesc de sărbătoare.

Sărbătorile de iarnă la români încep odată cu Sf. Nicolae, la 6 decembrie și se încheie în 24 februarie, cu Dragobetele, care marchează începutul primăverii și al anului agricol, după cum am văzut mai sus. Se spune că Oltenia și, mai ales, Gorjul, oferă cele mai spectaculoase obiceiuri și tradiții, inclusiv pentru turiștii care se încumetă să vină în zonă.

Potrivit specialiștilor, putem spune că Sărbătorile de Iarnă încep odată cu Postul Crăciunului(15 noiembrie) și durează până la Sfântul Ion(7 ianuarie). Reperle importante ale perioadei sunt: Postul Crăciunului, Crăciunul, Anul Nou, Sfântul Vasile. Boboteaza și Sfântul Ion.

Sărbătorile de iarnă petrecute în mijlocul satului românesc reprezintă o experiență unică, deopotrivă încărcată de veselie, dramatism, ironie și poezie. Un amalgam de contraste pe care doar românii îl pot armoniza atât de bine. Mesele îmbelșugate, poveștile și colinda tristă, cântecul vesel, dansul dramatic, căldura și ospitalitatea gazdelor, toate acestea te scot din cotidian. Conform tradiției, sărbătorile de iarnă se petrec acasă în familie, alături de cei dragi.

Așa cum știu cei care îl țin, Postul Crăciunului este o perioadă mai ușoară decât alte posturi de peste an. Se caracterizează prin dezlegare la pește în fiecare sâmbătă și duminică și sărbătoare mai importantă. Și sunt mai multe cum ar fi: Filipii(12-23 noiembrie), Ovedenia(21 noiembrie), Apostolul Andrei(30 noiembrie), Sfânta Varvara(4 decembrie), Sfântul Nicolae(6 decembrie), Sfântul Ignatie Teoforul-Ignatul(20 decembrie).³⁰

Una dintre cele mai răspândite datini în județul Gorj este colindatul, acesta deschizând ciclul celor 12 zile ale sărbătorilor de iarnă. Textele colindelor păstrate în tradiția Crăciunului și a Anului Nou sunt cu temă religioasă, socială, dar și de factură agrară, descriind gesturi magice de fertilitate a ogoarelor sau alte gesturi atribuite animalelor.

Pentru localitățile aflate în centrul preocupărilor noastre, Colindatul începe-și încă mai începe la Runcurel și Timișeni- din noaptea de 23 spre 24 decembrie, când ulițele satelor răsună de glasul micilor colindătorilor. Înarmați cu trăistuțe, copiii trec grupuri-grupuri și merg prin tot satul după colindeți (pițărâi). Îmbrăcați cu ce au mai bun și obligatoriu cu un detaliu nou de îmbrăcăminte³¹, cu

³⁰ Ibidem, pag.12

³¹ După mărturisirea profesorului dr. Gheorghe Gorun, cel care a copilărit în zonă

săcuie, straițe după gât, pițărăii pornesc dintr-un capăt al satului și umblă din poartă în poartă primind daruri de la gospodari colaci, nuci, mere, pere, dulciuri, biscuiți, napolitate și eugenii. Pentru maturi, mai ales bărbați, la unele case primesc suplimentar țuică fiartă sau vin fiert. În mai toate satele, în dimineața de Ajun se mănca dovleac copt pentru a fi gras ca el. Acest obicei al colindatului, practicat mai ales de copii a fost și este des întâlnit în multe sate ale județului și chiar în municipiul Târgu-Jiu. Obiceiuri vechi, cu o arie largă de răspândire în tot județul, practicate în Ajunului Crăciunului sau între Crăciun și Anul Nou, care se mai păstrează încă în anumite zone județului sunt Steaua, Vicleiul, Brezaia, Sânvăsâiul, Numărutul parilor și Sorcovitul.³² Steaua este un obicei care se practică pe toată raza județului din seara ajunului până în seara Crăciunului de către copii și are conotații religioase referitoare la Nașterea Domnului. Steaua, purtată de copii, este compusă din spezeze de brad îmbrăcate cu staniol, cu hârtie creponată având în partea centrală o imagine cu Nașterea Domnului.

Între Crăciun și Anul Nou se umblă cu Capra sau Brezaia. Colindatul cu Capra are ca protagonist un flăcău care știe să joace și care își pune o mască împodobită cu o oglindă în frunte cu mărgele cu flori. Împreună cu alți colindători merge din casă în casă și urează gospodarilor împliniri în anul ce va veni. Un alt obicei foarte răspândit și practicat în zona Gorjului în ajunul Anului Nou, precum și în prima zi a acestuia este Plugușorul, una dintre datinile cele mai vechi ale românilor. Colindătorii urează sănătate și belșug. În pocnet de bici, în sunet de clopoței colindătorii își spun urarea însoțită de refrenul ”Ia mai mânați măi, Hăi, Hăi!”. Vorbind despre aratul pământului cu 12 boi, despre semănatul, seceratul și măcinatul grâului, Plugușorul este datina care descrie ocupația principală a poporului nostru – agricultura.³³

Șirul obiceiurilor specifice sărbătorilor de iarnă se încheie în luna ianuarie, după ziua de Bobotează ce are semnificația purificării apelor de forțele răului, prin sfințire. Stropite cu apă sfințită, ființele și lucrurile sunt ferite de forțele malefice și după Sfântul Ioan. Pe 7 ianuarie, în majoritatea satelor gorjene se făceau hore la care aveau prioritate să conducă hora aceia care purtau numele de Ion. În anumite zone se mai practică și astăzi acest obicei. Cu aceste hore care durau până noaptea târziu se încheiau și sărbătorile de iarnă. Toate aceste obiceiuri și tradiții de iarnă sunt un prilej de bucurie și mândrie, de distracție pentru copiii și oamenii de toate vârstele.

Intrând mai în detaliu, reținem că la Negomir, de exemplu, toți gospodarii ies la poartă cu un coș plin de colaci, mere sau eugenii pentru a le împărți celor plecați în pițărăi. În unele sate tinerii și copiii se strâng în seara de Ajun în capul satului, și apoi trec din poartă în poartă, pentru a lua colaci sau ce alte bunătăți împart sătenii. În alte sate, plecatul în colindeți are loc în dimineața de Ajun. Pentru că afară este frig, gospodarii le dau tinerilor ieșiți în pițărăi și câte un pahar de țuică fiartă. De asemenea, din poartă în poartă, gospodarii aprind focuri.

³² Artur Gorovei, *Credințe și superstiții ale poporului român*, Editura Saeculum I.O., București, 2018, pag. 19

³³ Gheorghe Gorun mărturisire , interviu 1 decembrie 2021

Comform celor spuse de cei care au locuit sau încă mai păstrează legăturile cu zona minieră, alaiul pițărăilor începea peste tot în jurul orei 4 dimineața. La Rovinari se pornea de la poarta lui Ion Pârjol, la Poiana pițărăii porneau din dreptul gospodăriei lui Cezar Dimoiu, omul cu cei mai frumoși cai din localitate. La Bălăcești, satul vecin, era o situație mai aparte deoarece cei aflați în pițărăi trebuiau să intre în casa lui Nicolae Putere, zis și "Ambasadoru" după ce făcuse armata în Garda Națională.³⁴ Documentaristul Mihail Pasere își amintește că Nicolae Putere nu dădea pițărăii colindătorilor decât după ce aceștia îi treceau pragul casei și îl găseau întins într-o copaie și legănat cu cântece de alint de către soția sa, Veta a Labii.³⁵

Caracteristic pentru zonă era că toți colindătorii purtau în mână câte o colindă, adică un baston de alun decojit și înflorat rotund sau elicoidal, în negru, cu ajutorul lămpii care îl afuma în lung.³⁶ Cu bastoanele respective, copiii intrau în casele gospodarilor în odaia a bună unde aruncau boabe de grâu în tăciuni și după aceea stimulau arderea. Același baston îl regăsim și la Runcurel, el ajunge la cimitir în amintirea rudelor decedate. Chiar dacă acum rotoarele excavatoarelor se îndreaptă amenințător către biserică și cimitir, strămoșii și rudele rămase sunt uniți prin aceleași colinde din lemn de alun. De fapt, la Runcurel asistăm la un paradox, deși satul mai trăiește doar prin câțiva locuitori care încă nu au părăsit zona, cimitirul și biserica arată impecabil. Biserica de lemn, tencuită în ultimele decenii, datează din anul 1890 și are hramul Sf. Ioan Botezătorul. Dr. Albinel Firescu, șef de secție în cadrul Muzeului Județean "Alexandru Ștefulescu", remarca cu privire la zona respectivă: "Cimitirul satului este cel mai viu loc al comunității, deși e pe cale să fie ucis. De fapt, este un soi de mișcare de rezistență împotriva exploatării miniere învecinate. Încă de la intrare, te întâmpină o poartă maiestuoasă, rudă bună a troițelor cu cruci multiple. În dreapta, monumentele eroilor căzuți în Al Doilea Război Mondial, unul chiar pe 23 august 1944. Toate onorate cum se cuvine. Restul cimitirului – curat și luminos, unde nu au fost bolți, delimitările sunt făcute cu pietre văruiute, frecvența florilor și a luminărilor anunțând un pelerinaj permanent. Și, foarte interesant, multe colinde – un obicei unic. În fiecare dimineață a ajunului de Crăciun, copii și rude ai celor înveșnicți merg și înfig la căpătâiul bunicilor colinde ca ofrandă. Astfel de colinde se dau și de pomană pentru sufletele adormiților, apoi se împart colindeții. La Runcurel, bățul de alun ornamentat, prin afumare, cu două spirale ce se întretaie în sens opus și lasă să se vadă, ca negativ, celebrul romboid – sămânța vieții, se numește „colindă” și nu „pițărău”, ca în alte părți ale Gorjului. Motivele de decor, cele două spirale, sunt respectate cu sfințenie, reprezentând, de fapt, o prelungire, o reînnoire a stâlpului

³⁴ Mihail Pasere, *Monografia Rovinarilor:județul Gorj*, ediția a II-a, Editura Măiastra, Tg-Jiu, 2014, pag. 67

³⁵ *Ibidem*, pag. 68

³⁶ *Idem*

funerar. Motivul romboidal a fost preluat în arta modernă cu același sens de renaștere, înțelesul deslușindu-l tot un copil de la țară- Constantin Brâncuși”.³⁷

Inginerul pensionar Daniel Mihail Pasere își amintește cu nostalgie vremurile respective: ”Intram aproape în fiecare casă și acolo unde intram ne străbătea cea mai plăcută senzație, miresme și parfumuri inconfundabile de gutui, mere și pere coapte, de flori de camp, de var proaspăt și multe altele. Casele împodobite de sărbătoare, covoare, scoarțe și macatele contribuiau la imaginea aceea de bunăstare și de înfrățire a omului cu natura și cu Dumnezeu”.³⁸

Un alt obicei străvechi, care nu a dispărut încă, este cel al umblatului cu Steaua. Tot în Ajunul Crăciunului, grupuri de trei sau patru băieți și fete vine la casele gospodarilor pentru a le cânta Steaua. Numele obiceiului vine de la steaua din hârtie și lemn, frumos decorată, pictată cu scena Nașterii Domnului Hristos. Copiii aveau peste șapte ani și numărul simboliza pe cei trei magi de la Răsărit , uneori însoțiți de cioban.³⁹

Pentru a vedea cum se desfășoară în prezent acest obicei, luăm ca reper Valea Motrului. Profesorul Mircea Tutunaru ne spune că ”se cântă Steaua de la Răsărit, la fereastră, până nu se intră în casă. La primirea în casă a Stelei de către gospodari, colindătorii cântă Seara de-astă seară, Trei crai de la Răsărit, Veniți toți cei din Adam, În orașul Bethleem, La nunta ce s-a întâmplat etc.”⁴⁰

Cântarea Stelei se termină, în mai toate zonele județului cu următoarele versuri, urări pe care vi le adresăm și noi: "Să vă dea Domnul tot ce doriți!/Vă lăsăm cu bine, fiți fericiți,/S-aveți zile senine, să ne mai primiți,/Să trăiți, să trăiți, să ne mai primiți,/La anul și la mulți ani!".

În lumea satului gorjean, Sărbătorile de Iarnă erau un adevărat spectacol în care uneori sătenii erau și actori, nu doar spectatori. Timp de mai multe zile, între 24-27 decembrie, spectacolele biblice erau prezentate în sălile de clasă sau chiar la răscrucile de drumuri. ”Neîntrecuții animatori ai cântărilor colindului, la Rovinari erau cei din familiile Văcăroiu, Pufu, Nistor, Nedelcu ș.a.; la Poiana fuseseră cei din familiile Dimoiu, Dumitrescu, Ungureanu, Cucu ș.a.; iar, la Bălăcești, toată lumea(cu mic, cu mare) se regăseau în asemenea activități; mai reprezentate fuseseră familiile:Buzuloiu, Olariu, Țein, Pasăre ș.a. Totul fiind pregătit încă din noiembrie: repetiții, recuzită, orar, traseu. ș.a.”, își amintește Mihail Pasere.⁴¹

În zona Rovinari-Jilț, lăutarii jucau un rol foarte important la toate Sărbătorile de peste an, nu doar la cele de Iarnă. Astfel, încă din noaptea de Ajun aceștia colindau din casă în casă, de seara până dimineața, din repertoriul lor făcând parte, pe lângă muzica acelu moment, tot ce își dorea gospodarul. Erau celebre în zonă Taraful lui Pătatu din Poiana, Taraful lui Vale din Rovinari, Taraful lui

³⁷ Cornel Șomîcu, *Runcurel, satul care nu vrea să moară*, în VERTICAL, 26 ianuarie 2020, [Runcurel, satul care nu vrea să moară | Vertical \(verticalonline.ro\)](https://verticalonline.ro)

³⁸ Daniel Mihail Pasere, *Amintiri din vremuri trecute-manuscris*, 2021, pagina 15

³⁹ Mihail Pasere, *op.cit.*, pag. 67

⁴⁰ Mircea Tutunaru, Nicoleta-Katalina Păuliș, Sărbătorile de iarnă pe Valea Motrului-repere etnografice și folclorice, Editura CJCPCT Gorj, Târgu-Jiu, 2017,pag. 17.

⁴¹ Mihail Pasere, *op.cit.*, pag. 69

Furcilă, al lui Ursu, al lui Purcel, toți din Ceauru, dominau zona de la Bălăcești și până la Bălești. De reținut, că reprezentanții familiilor Purcel și Ursu încă activează în acest domeniu și în prezent.⁴²

Datorăm savantului cu origini gorjene Constantin Brăiloiu (1893-1958) înregistrarea multor lăutari și rapsozi gorjeni până în debutul celui de-Al Doilea Război Mondial, din zona amintită:

-Taraful lui Nae Burlan-Pătatu (vioară) din Rovinari, format din: Ilinca Burlan (voce), Constantin Burlan (vioară), Ion Burlan (chitară) și Dumitru Burlan (bas);

-Taraful lui Ion Trohonel-Purcel (vioară) din Ceauru, format din: Maria Trohonel (chitară și voce), un bracist și Mihai Bălășoiu (bas);

-Taraful lui Gheorghe Luca (vioară) din Ceauru, format din: Gheorghe I. Berca (braci) și Dumitru Gh. Petcu (bas).⁴³

Era vremea în care familiile și rudele se întâlneau și petreceau împreună, vecinii se întâlneau la un pahar de țuică sau de vin și stabileau cum se vor însoți la muncile câmpului în anul următor, cu brațele sau cu animalele. Acum se petrecea și mersul la nași sau la moși sau se puneau la cale viitoarele căsătorii. Și pentru că vorbim de "mersul la naș", obicei care se păstrează și azi la Runcurelu, Timișeni, Pinoasa și toată zona care a supraviețuit mineritului, sau mersul cu "ploconul", consta în oferirea în dar, de fiecare data, a 5 pâini, cârnați și spetii de porc, o damigeană de țuică și una de vin și diverse lucruri artizanale din lemn, lână sau alte materiale, în funcție de ingeniozitatea celui care făcea cadoul. Totul era rânduit în cunoscutei desagi confecționați din păr de capră în două părți ca să poată fi purtați pe umăr sau pe cal. Celor mai avuți dintre fini și nepoți le urmau tarafurile de lăutari și chefurile erau deja obiceiuri banale.⁴⁴

În interiorul Sărbătorilor de Iarnă, cele dedicate Anului Nou erau foarte concentrate și foarte interesante. Inginerul Daniel Pasere își amintește că era vorba de două zile și de două nopți, începând cu ultima zi a anului, cu foarte multe ceremonialuri și obiceiuri de trecere dintr-un an în altul. Unul dintre cele mai importante se referea la pregătirea vitelor pentru întâmpinarea noului an. Totul se făcea sub semnul curățeniei, grajdul strălucea din acest punct de vedere, animalele erau țesălate, hrănite și adăpate iar peste fân sau coceni se presăra sare pentru sănătate și noroc. De acest ritual aveau parte toate viețuitoarele gospodăriei, desigur adaptat la animale sau păsări.⁴⁵

Un alt obicei întâlnit în zona Gorjului, dar regăsit și în alte zone din țară, este acela de pune cepe cu sare pentru a afla cum va fi anul următor din punctul de vedere al precipitațiilor. Mihail Pasăre ne-a lăsat o descriere a acestui veritabil ritual de pus-ul cepelor care consta în "tăierea pe jumătate a șase cepe, scoaterea bulbilor și lăsarea în fiecare din cele 12 jumătăți(egale cu lunile anului) a câte 6 învelișuri în al căror înveliș se picura sare. După miezul nopții, bărbatul(capul

⁴² *Ibidem*

⁴³ Cornel Șomîcu, *Poiana-Rovinari, așezarea dispărută din cauza mineritului(IX)*, în VERTICAL, 27 februarie 2023

⁴⁴ *Idem*

⁴⁵ Daniel Mihail Pasere, *manuscris*, 2021, pagina 17

familiei) rostind mai întâi Crezul, în genunchi, în fața Icoanei-ca măsură purificatoare-se deplasa emoționat la micul sanctuar, rânduind în pivniță, urmărind atent fiecare căuș corespunzător unei luni(de el prestabilită); și acolo unde sarea era topită se credea că luna corespunzătoare va fi ploioasă și rodnică”.⁴⁶

Pentru că am ajuns în acest punct, Crezul-Simbolul Credinței-trebuia cunoscut de toți bărbații comunității, inclusiv de tinerii care își doreau să întemeieze o familie. Simplu țăran analfabet sau om cu carte, Crezul trebuia știut ”pe dinafară” de toți tinerii. Se întâmpla destul de des ca logodna/cununia să se amâne cel puțin o dată, pentru ca tânărul să își însușească acest text foarte vechi.

Noaptea dintre ani era prilej de mare bucurie și de chef cu familia și rudele. Gospodinele se întreceau în bucate cât mai gustoase și arătoase, fiind de cele mai multe ori munca pe mai multe zile. Oamenii se așezau la masă începând cu ora 22.00, dar nu înainte de a spune Crezul și a tămâia masa. Era vorba de un adevărat festin culinar pe care și-l permitea rar și bogatul și săracul. Profesorul Ion Mocioi ne spunea că de pe masa gorjeanului, că era de la Găleșoia sau de la Timișeni sau trăia pe Valea Motrului sau a Jițului, tronau oalele cu sarmale, străchinile cu piftii, ciorba de curcan, oale cu caltaboși, mușchiuleți și trandafiri de porc, aseasonate cu orez sau arpacaș și multe murături atunci desfăcute din putinee/bârdoaițe. Nu lipsea pâinea de casă și mălaiul și țuica fiartă și vinul ghiurghiuliu. Toate aceste bunătăți, gogoșile și cozonacul, se serveau în vase de lut făcute de celebrii meșteri olari de la Găleșoia.⁴⁷

Noaptea dintre ani sau Revelionul cum îi spunem contemporan, era o perioadă foarte animată pentru locuitorii satelor din preajma Rovinarilor. În romanul ”Zadarnica trudă” al lui Mihail Pasere găsim o descriere a zonei amintite în pragul primei conflagrații mondiale: ”Gerul vânăț așternut peste vatra satului încă neînzăpezită, în noaptea asta mai mult îi desfăta pe oameni decât să-i alunge. De-o parte și de alta a drumului la fiecare casă ardea focul cu păzdarii păstrate anume din toamnă, de la melițatul cânepii și inului. Copii cu sorcova goneau pe linie, în sus și-n jos, nelăsând să le scape nimeni de dulcea cinstire.

Pe tăpșanele cuptoarelor, date-n sus, oale mari de pământ și ghivece împovărate cu ciorbe, sarmale, fripturi și gogoși ca și urcioarele, fuciile și buticurile cu țuică și vinuri așteptau gazdele și oaspeții să se așeze la petrecere.

Lăutarii Plăivas, Fărcină, Surdu, Purcel și ai lui Troaie din Ceauru și Pătatu de la Poiana, fiecare cu banta lui, fără tocmeală, cântară un timp, din casă-n casă, apoi în curtea școlii vechi de lângă primărie formară mai multe hori în care toți gospodarii se prinseră și jucară Dirindeaua, Sârba, Jianca, Dunărica și Hora de mână, până spre ziuă. Bărbații mai în vârstă se cinsteau cu vin fiert închinând ulcele umplute din căldările așezate pe foc, de-o margine, spre drum.”⁴⁸

⁴⁶ Mihail Pasere, *op.cit.*, pag. 70

⁴⁷ Prof.univ.dr. Ion Mocioi, fiu al satului Găleșoia, azi pensionar,interviu 23 martie 2023

⁴⁸ Mihail Pasere, *Zădarnica trudă*, Editura Centrului Județean al Creației Populare, Târgu-Jiu, 2004, pag. 21

I.b. Sărbătorile Pascale

Învierea Domnului este cea mai importantă sărbătoare în calendarul creștin, fiind însoțită, în România, în Gorj în mod special, de numeroase tradiții și obiceiuri, unele moștenite din generație în generație. Cea mai importantă împrejurare, sărbătoarea Învierii este prilej de reunire a familiei în jurul mesei cu preparate tradiționale, este motiv de bucurie și de optimism.

Specialiștii amintesc o credință larg răspândită printre români, aceea că cei care pleacă din această lume în ziua de Paște merg direct în Rai, porțile acestuia fiind deschise în această zi, și, de asemenea, având în vedere că cerurile se deschid, sufletele răposaților se întorc acasă, pentru a-i proteja pe cei dragi. În noaptea de Înviere, practic în toate satele Gorjului, credincioșii obișnuiesc să meargă la biserică, să ia lumină și să cânte Învierea Domnului. Conjuțenii noștri aduc acasă „lumina” – lumânarea aprinsă direct de la cea aprinsă de preot în Altar – , unii obișnuiesc să facă o cruce mică pe pragul de sus al ușii gospodăriei sau pe peretele dinspre răsărit, afumându-l cu lumânarea, iar cei mai mulți păstrează lumânarea de la Paște și o aprind peste an, în cazul unor mari necazuri, boli sau în situația unor fenomene meteo extreme. La Runcurel, în Mătășari, locuitorii încă mai merg la Înviere cu ouă roșii, dintre care unul este adus acasă împreună cu ”Sfintele Paști”(anafura) și păstrat sub pernă timp de mai multe zile. 49

O credință des întâlnită în Gorj, de Înviere este bine ca oamenii să fie îmbrăcați cu o haină nouă, care ar simboliza purificarea. Prof. dr. Dumitru Cauc își amintește că în copilărie era uneori un efort prea mare pentru locuitori din Timișeni să își procure o pereche de ciorapi noi sau o batistă. Același interlocutor își amintește bucuria copiilor în preajma Paștelui că vor primi haine noi, tradiție respectată cu greu de mulți săteni. 50

Sunt foarte multe obiceiuri de Paște care se cereau respectate, unele chiar se păstrează și azi. Un exemplu, nu este bine ca de Înviere să se doarmă, fiindcă restul anului va aduce somnolență, ghinion sau recolte slabe. În ziua de Paști se mai spune că nu e bine să se consume oul cu sare, fiindcă autorul va transpira tot anul. Prin satele Gorjului se mai spune că masa de Paște trebuie să se începă cu consumul unui ou, existând credința că astfel trupul va fi sănătos întreg anul, apoi pește – pentru a fi sprinten precum acesta – și mai apoi pasăre – pentru a fi ușor ca aceasta.51

Legat de Sărbătorile Pascale în satele din Gorj, trebuie amintită, mai ales în ultimii ani, bucuria revederii familiei. Indiferent din ce colț de lume, românul se întoarce acasă iar bătrânii satului redescoperă, e drept că doar pentru câteva zile, bucuria de a fi înconjurați de copii și nepoți.

⁴⁹ Constantin Crețan, lider sindical pensionar, spune că această tradiție este în toate așezările din zona minieră, interviu 26 august 2022.

⁵⁰ Dumitru Cauc, profesor pensionar, a trăit mulți ani în Timișeniul mare și a contribuit și istoriografic la cunoașterea acestei localități, interviu 7 mai 2021

⁵¹ <https://www.radioromaniacultural.ro/documentar-traditii-si-obiceiuri-romanesti-de-paste/>, accesare 14 februarie 2023

Înainte de Paște, gorjenii parcurg cel mai dificil post al anului cu puține derogări materiale. La Runcurelu, Timișeni, Poiana, Rovinari, Găleșoia, Ceauru și Bălăcești tradițiile erau sfinte ca în mai toate localitățile Gorjului, din nou unele păstrându-se și în prezent.

Postul Paștelui durează 40 de zile și 40 de nopți și are ca punct de reper postul pe care Mântuitorul Iisus Hristos l-a ținut înainte de a începe Propovăduirea Evangheliei. Potrivit tradiției creștine însă, ca o pregătire pentru postul aspru de 40 de zile, acesta este anticipat de o săptămână de post mai ușoară, în care este permisă consumarea de ouă sau produse lactate. Fiind permisă consumarea acestora, săptămâna poartă și numele de Săptămâna Albă sau a Brânzei.

Postul Paștelui se caracterizează printr-o serie de tradiții și obiceiuri. Astfel, potrivit credinței creștine, în cele 40 de zile de post trupul se purifică odată cu sufletul, atât prin postul alimentar, dar și cel spiritual, alimentat de rugăciune, fapte bune și gânduri curate, dar mai ales prin abținerea de la patimi și obiceiuri proaste. În această perioadă sunt interzise și nunțile sau petrecerile de orice fel, toate până în ziua de Paște. În Săptămâna Patimilor, creștinii intră într-un regim chiar mai aspru de postire și rugăciune.

Săptămâna Albă permite ca în zilele de miercuri și vineri să se poate mânca și pește, fiind dezlegare la pește. Potrivit tradiției, în noaptea sâmbetei plăcintelor, spre duminica Lăsatului Secului de brânză, se făceau focuri pe dealuri, prin curți și grădini, curățându-se și arzându-se uscăturile. Apoi oamenii se odihneau pentru a petrece și duminica de lăsatul secului de brânză. În ultimele zile ale Săptămânii Albe se obișnuia ca oalele să fie spălate complet pentru a putea începe postul de luni cu preparate de post.

Nu toți creștinii pot să respecte canoanele Bisericii, în cazul în care postul este prea aspru el poate fi ignorant. Preoții erau cei care în cazul copiilor sau bolnavilor aveau posibilitatea să dea Sfânta Împărtășanie doar cu câteva zile de post sau, în cazuri excepționale, și fără a ține post alimentar.

Trecerea prin Săptămâna Mare este o adevărată aventură pentru credinciosul din Gorj. Astfel, începând de luni, pentru a fi iertați de păcatele săvârșite în timpul anului, oamenii poartă haine negre pe care le vor schimba în noaptea de Înviere cu unele noi. În Joia Mare, de exemplu, oamenii merg la biserică pentru a se spovedi și împărtăși. Există și tradiția pomenirii morților, oamenii duc la biserică mâncare și băutură pentru a se sfinți și a se da de pomană. Se spune că morții se întorc la casele lor iar oamenii aprind focuri mari pentru spiritul morților în unele sate. Se coc colacii, pască și se vopsesc ouăle. Tot ziua de Joia Mare înseamnă începutul curățeniei generale în casă și în curte, prilej cu care sătenii fac curățenie generală în curte.

Vinerea mare, este numită și Vinerea Paștilor sau Vinerea Seacă deoarece în această zi, oamenii țin post negru cu credința că vor fi feriți de toate bolile și necazurile. În această zi este interzisă orice fel de muncă, spunându-se că totul se va usca, va seca etc. E ziua cu Denia Prohodului, una dintre cele mai spectaculoase denii și ducerea de flori la biserică pentru Iisus Hristos. Tinerii și apoi bătrânii trec de câte trei ori pe sub masa plină cu flori (mormântul Domnului), pe care este

așezată o față de masă pictată cu momente biblice iar apoi urmează cântarea Prohodului. Slujba se încheie cu procesiunea de înconjurarea a bisericii de trei ori (înmormântarea Domnului) și împărțirea de flori sfințite care se pun la icoane.

În Sâmbăta Mare, femeile pregătesc cea mai mare parte a bucatelor tradiționale (miel,cozonaci etc) dar și pasca. Înainte de a merge la slujba de Înviere (care începe la doisprezece noaptea),oamenii merg la morminte pentru a da lumina și celor adormiți. Apoi cu toții se îndreaptă spre biserică, pentru a participa la Învierea Domnului, a lua lumină și tradiționalele Paști.

În Duminica Învierii, obiceiul este ca oamenii să poarte haine noi, iar dimineața înainte de a se așeza la masă se practica ritualul spălării pe față. Astfel, într-un vas se pune apa rece, un ou roșu si un ban de argint, iar cu această apă toate persoanele din casă se spală pe față. Se spune că cei ce se spală cu această apă vor fi rumeni în obraji ca oul, tari ca banul și vor avea noroc.

Membrii familiei se așează la masă, gustând mai întâi din ouăle și pasca sfințite. După ce își potolesc foamea, ciocnesc câte un pahar de băutură. Foarte important, ouăle se ciocnesc după un anumit ritual: persoana mai în vârstă (de obicei bărbatul) ciocnește capul oului de capul oului ținut în mâna de un comesean, în timp ce rostește cunoscuta formula „Hristos a Înviat!”, la care se răspunde cu: „Adevărat a Inviat!”.⁵²

Există multe superstiții de Paște întâlnite și în Gorj: se spune că ouăle care sunt vopsite sau încondeiate în joia dinainte de Paști (Joia Mare) îi protejează pe cei din casă de suferințe și necaz; în Joia Mare sau de “nunta urzicilor” aceste plante înfloresc, își schimbă gustul și nu mai trebuie consummate; pentru a te feri de lovituri în anul care vine, oamenii obișnuiau ca în Vinerea Mare să calce pe o bucată de fier; in Vinerea Mare gospodinele nu au voie să țeasă, să spele sau să toarcă lâna; nu este bine nici să coși sau să coci pâine ori cozonaci; pentru ca anul următor să fie unul lipsit de grindină, sătenii îngroapă ouă roșii la marginea terenurilor agricole.

I.c. Alte sărbători

Între Crăciun și Paști se regăseau și alte Sărbători cu multiple semnificații în viața satului gorjean. Potrivit tradiției, Dragobetele este considerat a fi fiul Dochiei și cumnat cu eroul vegetațional Lăzărică, o divinitate mitologică a dragostei similară lui Eros (la greci) sau Cupidon (la romani), un fecior chipeș, iubăreț și năvalnic, dar și plin de bună dispoziție, care potrivit tradițiilor dacice era un fel de „naș cosmic”, care oficia la începutul primăverii nunta tuturor animalelor. De aici s-a păstrat ideea că de Dragobete, oamenii – băieți și fete – se întâlnesc pentru ca iubirea lor sa țină tot anul, precum a păsărilor (care potrivit mitologiei sunt mesagerii zeilor) ce se „logodesc”, iar Dragobete a devenit protectorul tinerilor în general și al îndrăgostiților în special.

⁵² Iulia Pasca, Tradiții Pascale în Gorj, în crestinortodox.ro, 9 decembrie 2010(crestinortodox.ro)

De menționat este o legendă din comuna Albeni, potrivit căreia „Dragobete Iovan era fiul Babei Dochia, o ființă, parte omenească și parte îngerească, un june frumos și nemuritor, care umblă în lume ca și Sântoaderii și Rusalele, dar pe care oamenii nu-l pot vedea, din cauză că lumea s-a spurcat cu sudalme și fărâdelegi”.⁵³

Bunăoară, Dragobetele era la începuturi o sărbătoare care se desfășura cândva în jurul datei de 1 martie, în mai multe zone din țară fiind stabilită pentru data de 24 februarie. De fapt, februarie era considerată lună de primăvară, iar data de 24 simboliza începutul anului agricol, iar conform unor tradiții, aceasta era „ziua ieșirii ursului din bârlog”.

Până în ziua de astăzi, 24 februarie a rămas cu semnificația trezirii naturii, a păsărilor care încep să își caute cuiburi, a oamenilor care rezonază cu trezirea naturii la viață.

Există credința că dacă vremea e frumoasă, tinerii merg în pădure pentru a culege primele flori ale primăverii, iar la întoarcerea înspre sat, fetele sunt alergate de băieți – obicei denumit „zburătorit” – și, dacă îi simpatizează, se lasă prinse de către aceștia. Împreunarea se celebrează printr-un sărut (adică „Dragobetele sărută fetele !”), semn al logodnei simbolice, iar dacă tinerii respectă acest obicei, se vor bucura tot anul de belșug și vor fi ocoliți de febră și alte boli. În schimb, dacă tradiția nu este respectată, ei nu vor avea deloc parte de iubire până la Dragobetele viitor.

În fapt, tradiția logodnei simbolice de Dragobete stă la originea a nenumărate logodne serioase urmate de căsătorii fericite, lucruri care, iată, își găsesc izvorul în tradițiile strămoșești.

Acesta este un moment interesant și pentru întreaga comunitate locală, în unele zone logodnele simbolice din această zi fiind un adevărat „barometru” al invitațiilor de nuntă pe care vecinii le vor primi în perioada următoare.

În zona Rovinari-Jilț, de Dragobete băieții ridicau în brațe fetele întâlnite în cale, lucru valabil și în familiile tinere. Urarea rostită de barbați fiind: ”Să fi înaltă, dreaptă și frumoasă cu toptanul; /Să fi iubită ca soarele dimineții;/În jurul tău flori, sănătate și dragoste tot anul”.⁵⁴

De obicei în după-amiaza de Dragobete are loc petrecerea, unde cei singuri dar și cuplurile, dansează, cântă și se simt bine, având în vedere credința că tinerii care nu au petrecut de Dragobete sau cei care nu au văzut măcar o persoană de sex opus nu-și vor mai găsi pereche până la următoarea sărbătoare de 24 februarie.

Primele flori ale primăverii culese în această zi sunt viorelele și tămâioasa, pe care fetele le păstrează la icoane, fiind folosite apoi în diverse ritualuri legate de invocarea dragostei.

Un alt obicei ținut în această zi arată că fetele necăsătorite și cele proaspăt căsătorite apelează la ritualuri pentru a-și păstra frumusețea, astfel că acestea strâng zăpada rămasă de Dragobete – care potrivit tradiției este „născută din surâsul

⁵³ Informație prezentată de profesorul Sorin Vasile Popescu din Albeni, interviu 3 ianuarier 2023

⁵⁴ Mihail Pasere, *Monografia Rovinarilor*, ediția a II-a, pag. 71

zânelor” – și se spală de-a lungul anului cu apa rezultată prin topire, deoarece se crede că aceasta are puteri mistice și că le va conserva tinerețea. În lipsa zăpezii, mai ales în zonele în care Dragobetele se sărbătorește în martie, fetele adună apă de ploaie sau de izvor pentru spălătul părului.

În unele părți ale țării, fetele își pun busuioc sfințit sub pernă în ajunul Dragobetelui – similar obiceiului din noaptea de Bobotează, existând credința că astfel își vor visa alesul.

În lumea satului gorjean găsim, la fel ca în preajma altor sărbători, o mare atenție acordată în această zi animalelor, acestea fiind hrănite foarte bine, iar sacrificarea lor este cu desăvârșire interzisă.

Există superstiția că dacă verși lacrimi de Dragobete, vei avea necazuri și supărări pe tot parcursul anului, iar remediul nu poate fi găsit decât abia la Dragobetele următor. O altă credință spune că pentru a avea noroc în tot anul, e obligatoriu ca în această zi băieții să nu necăjească fetele și să nu se certe cu ele sub nicio formă. Conform tradițiilor, muncile câmpului sunt total interzise în această zi, asta nu exclude curățenia în gospodării care este chiar indicată, fiindcă se crede că gospodinele vor avea același spor și în restul anului.⁵⁵

Alexandru Odobescu și Nicolae Densușianu care au cercetat satele gorjenilor –Broșteni, Cârlichei, Albeni și Petrești-au stabilit că sărbătorirea Dragobetelui de către tinerii ”care schimbau vorbe de dragoste”. Reținem că pe Valea Jaleșului, în ziua de Dragobete, băieții căutau să sărute sau să ciupească pe câte o fată și să-i smulgă batista ori brăcirile. Se credea că fetele sau femeile care nu s-au sărutat ori nu au fost ciupite în această zi, vor fi urmărite de Dragobete. De aici și semnificația versurilor: ”-Moșule, cocoșule, /Ce ți-e barba roșie?/ -Mi-au roșit-o fetele/ Făcând Dragobetele!”.⁵⁶

Sărbătoarea Dragobetelui însemna pentru țărani și pregătirea de muncile câmpului, oamenii ieșeau pe ogoare să vadă cum se vedea grâul încolțit, întreținerea atelajelor și uneltelor, pregătirea sămânțăiurilor de plantat sub brazdă și planuri pentru un an agricol bun.⁵⁷

Potrivit interpretării etnografice românești, Dragobetele este o sărbătoare a fertilității(fecundității). Este ziua împerecherii păsărilor și a oamenilor, anticipând rodirea în pragul primăverii, anotimpul germinării.⁵⁸

O altă sărbătoare din aceeași categorie, Mărțișorul înseamnă funia zilelor, săptămânilor și lunilor anului adunate într-un șnur bicolor, simbolizând iarna și vara, făcută cadou la 1 martie, Ziua Dochiei și străvechi început de An Agrar. Mărțișorul este confecționat din două fire colorate alb și roșu, de care se prinde un obiect artizanal, pentru a fi dăruit fetelor și femeilor care îl poartă agățat în piept

⁵⁵Răzvan Moceanu - RADOR , Documentar: *Dragobetele – sărbătoarea primăverii și a iubirii la români*, Radio România Cultural, 24 februarie 2021/ <https://www.radioromaniacultural.ro/sectiuni-articole/istorie-filozofie-psihologie/documentar-dragobetele-sarbatoarea-primaverii-si-a-iubirii-la-romani-id4239.html>, accesare 4 martie 2023.

⁵⁶ Alexandru Doru Șerban, *Cultura țărănească gorjeană*, Editura Măiastra, Tg-Jiu, 2007, pag. 65

⁵⁷ *Ibidem*, pag. 71

⁵⁸ *Ibidem*, pag. 64

una sau mai multe zile. Important, la sfârșitul secolului al XIX-lea, Mărțișorul era primit de copii, fete și băieți, fără deosebire, de la părinți în dimineața zilei de 1 martie, înainte de răsăritul soarelui. Mărțișorul, de care se agăța o monedă metalică de argint sau de aur, se purta legat la mână, uneori prins în piept sau la gât. Acesta era scos, în raport de zona etnografică, la o anumită sărbătoare a primăverii (Măcinici, Florii, Paște, Arminden) sau la înflorirea unor arbuști și pomi fructiferi (măceș, porumbar, trandafir, păducel, vișin, zarzăr, cireș etc.) și agățat pe ramurile înflorite.

În lumea satului se credea că Mărțișorul te ferea vara de arșița soarelui, îți dădea sănătate și frumusețe, te ferea de boli și deochi. Astfel, Mărțișorul se confecționa din două fire răsucite de lână colorată, albă și neagră sau albă și albastră, și făcut cadou în ziua din luna martie, perioadă a echinocțiului de primăvară, când apărea pe cer Luna Nouă. Obiceiul Mărțișorului este o secvență a unui scenariu ritual de înnoire a timpului și anului primăvara, la moartea și nașterea simbolică a Dochiei. După unele tradiții, firul Mărțișorului, funie de 365 sau 366 de zile, ar fi fost tors de Baba Dochia în timp ce urca cu oile la munte. Asemănător Ursitoarelor care torc firul vieții copilului la naștere, Dochia toarce firul anului primăvara, la nașterea timpului calendaristic. Întrucât Mărțișorul este inseparabil de tradiția Dochiei carpatice, zeiță maternă, lunară și echinocțială, se poate afirma cu certitudine autohtonă și vechimea multimilenară a obiceiului.

În unele zone etnofolclorice (Transilvania, Banat, Maramureș, centrul Munteniei, vestul Olteniei, sudul Dobrogei) luna echinocțiului de primăvară și a Anului Nou Agrar se numește Mărțișor.

Alt obicei foarte interesant este "Pusul babelor", adică repartizarea celor 9 sau 12 zile „cosmogonice” ale Babei Dochia (1-9 sau 1-12 martie) pe persoanele de sex feminin dintr-o colectivitate (familie, vecinătate, serviciu) pentru a afla, pe principiul *Similia similibus*, cum le va fi firea de-a lungul anului este cunoscută sub numele de Pusul Babelor. Criteriul cel mai obișnuit pentru împărțirea zilelor este vârsta participantelor. Firea și sufletul persoanei se aprecia în raport cu vremea din ziua aleasă: însorită sau întunecoasă, frumoasă sau urâtă (Muntenia).⁵⁹

Mergând mai departe, remarcăm că în nordul Olteniei se respectă toate datinile și tradițiile păstrate din străbuni, însă ancorate în realitatea social- istorică. Cele trei etape fundamentale ale vieții, nașterea, căsătoria și moartea sunt adânc înradăcinate în viața satului românesc și mai ales a celui gorjean. Acestora le corespund o serie de obiceiuri și tradiții care au fost implementate de-a lungul timpului în viața țăranilor români. Ciclul vieții se desfășoară în jurul acestor trei etape, viața satului se prezintă amănunțit în aceste tradiții. În mitologia poporului român se consideră că omul este conștient doar la etapa de mijloc, cea a nunții, iar la naștere și înmormântare se pregătesc ceilalți.

O formă a identității naționale este cunoașterea vechilor cutume și obiceiuri care s-au păstrat prin viu grai vreme de secole în satul de la nordul Dunării. Un exemplu, la naștere copilul este recunoscut de tată, după tradiția romană „

⁵⁹ Ion Ghinoiu, *Luna martie în calendarul popular*, în GORJEANUL, 14 februarie 2018

bărbatul se scoală de pe scaun, se duce la masa unde este așezat copilul, îl sărută și apoi îl încredințează mamei sale, datină moștenită de la romani”⁶⁰

O tradiție importantă, numele copiilor este stabilit de părinți, de nași sau de preot, mai există și obiceiul de a fi numit după sfântul a cărui sărbătoare o prăznuiesc, în cazul în care acesta se naște la sărbătorile religioase sau în acea perioadă. Copii după șase săptămâni de la naștere sunt botezați.

Superstițiile reprezintă prejudecăți adânc înrădăcinate, care considerau că „forțele supranaturale, întâmplări, spirite, farmece, semne le influențau trăirea”.⁶¹ În monografiile comunelor Peștișani, Romanești, Dănești, Bălești, Brănești, Novaci, Aninoasa întâlnim aceste lucruri. Un alt exemplu, femeia care rămânea însărcinată, trebuia să spună, astfel pruncul va rămâne mut.

Nedeia, un vechi obicei care se menține în fiecare sat din Oltenia. Nedeia este unul dintre marile evenimente ale satului. E sărbătoarea întregului sat, a întregii lumi care ia parte din satele vecine cât și din depărtare. La nedeie aleargă copiii, tinerii și bătrânii îmbrăcați în hainele cele mai bune. În ziua nedeii toți locuitorii participă la horă.

Specialiștii plasează Rusaliile în ciclul de sărbători agrare. În credința populară românească se consideră că există duhuri rele care îi aduc omului nefericirea. „Poporul roman crede că cele mai multe necazuri ce le are vin din partea unor duhuri, cu diferite denumiri, care toate se aseamănă între ele. Acestea se numesc Zâne,⁶² Iele sau Rusalii.

Sânzienele – sărbătorite pe 24 iunie-duceau aceeași curățenie generală. „De Sărbătoarea Sânzienelor se arunca o coroniță împletită de flori de sânziene pe acoperișul casei. Dacă se oprea pe coamă era semn de viață lungă. Dacă se întâmpla să cadă coronița era semn rău.”⁶³

Sânzienele culese pe 24 iunie erau de leac. „Puse în coada copiilor izmiți, sânzienele îi întăreau, iar sucul din frunze de sânziene era folosit la tratarea unor boli de ochi.”⁶⁴ Tradiția face referiri la locurile unde se află Rusalii „la puțuri, fântâni, pe la cruci, răspântii, poiene și alte locuri.”⁶⁵

Cei care intră în contact cu Rusaliile se pot îmbolnăvi de boala reumatismului „între alte rele se produc aceste spirite celui urât de dânsele, este și boala reumatismului, pe care românul o numește ”dânsele”, adică o boală cu care cel bolnav se crede atacat de Iele și se zice că bolnavul pătimește cu dânsele.”⁶⁶

În zilele din săptămâna Rusaliilor nu se muncește la câmp sau în gospodărie „se zice că dacă Rusaliile găsesc pe cineva lucrând îl iau din căluș, ele îl pot chiar înnebuni”.⁶⁷

⁶⁰ Artur Gorovei, *Datinile noastre la naștere și la nuntă*, Editura Paideia, București, 2020, p. 31.

⁶¹ Al. Doru Serban, *Superstiții în monografia gorjene*, în LITUA, nr 13, 2011, pag. 211-220

⁶² Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români*, Edit Saeculum I.O., București, 2018, pag. 16 și urm.

⁶³ Al Doru Serban, *art. cit.*, pag. 214

⁶⁴ *Ibidem.*, pag. 215.

⁶⁵ *Ibidem.*, pag. 216

⁶⁶ T. Pamfile, *op. cit.* pag. 35.

⁶⁷ *Ibidem.*, pag.36

Desigur, exemplificările noastre ar putea continua cu rezultatele muncii unor antropologi, folcloriști sau sociologi, citate mai sus, sau cu alte rezultate ale cercetărilor noastre în localitățile enunțate. Concluzionăm că prin mutarea sătenilor la oraș sau în alte localități rurale din Gorj s-a produs o dramă și o schimbare majoră de cultură populară. Lumea acestor oameni, unii plecați în ultimele decenii peste granițe, nu a mai fost la fel iar tradițiile, obiceiurile, cutumele chiar dacă s-au păstrat nu au mai fost la fel. În timp ce trebuie să conservăm ce se mai poate salva din tradițiile și obiceiurile locuitorilor din zona minieră, o investigație complexă a specialiștilor este imperios necesară, La fel de necesară ni se pare investigarea acestei problematici la nivelul noilor comunități create de minerit în județ sau, dacă este posibil, pe o zonă mai largă.

Țăranii plecați de la Găleșoia se regăsesc în zona Telești sau Cornești, cei de la Poiana la Drăguțești și Târgu-Jiu, cei de la Runcurelu în toate zonele amintite iar cei de la Timișeni mai ales în zona Rovinari. S-au adaptat zonei amintite, au adus și impus noi elemente de cultură populară, iată tot atâtea direcții pentru cercetări viitoare.